

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 21/2012 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain muuttamisesta, lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain 4 ja 6 §:n muuttamisesta sekä lasten päivähoidosta annetun lain 11 a §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 21 päivänä syyskuuta 2012 lähettänyt sosiaali- ja terveysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain muuttamisesta, lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain 4 ja 6 §:n muuttamisesta sekä lasten päivähoidosta annetun lain 11 a §:n muuttamisesta (HE 111/2012 vp).

Eduskunta-aloitteet

Valiokunta on käsitellyt esityksen yhteydessä seuraavat aloitteet:

- lakialoitteen laiksi sairausvakuutuslain 9 luvun 7 §:n muuttamisesta (LA 2/2011 vp — Tuula Väättäinen /sd), joka on lähetetty valiokuntaan 7 päivänä kesäkuuta 2011 sekä
- toimenpidealoitteen isyysvapaiden laajentamisesta monikkoperheille (TPA 9/2012 vp — Mikko Savola /kesk), joka on lähetetty valiokuntaan 6 päivänä maaliskuuta 2012.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- neuvotteleva virkamies Pekka Humalto, sosiaali- ja terveysministeriö
- etuuspäällikkö Suvi Onninen, Kansaneläkelaitos
- erityisasiantuntija Tero Tyni, Suomen Kuntaliitto
- asiantuntija Tarja Arkio, Akava ry
- asiantuntija Johan Åström, Elinkeinoelämän keskusliitto
- sosiaaliasioiden päällikkö Katja Veirto, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- lainopillinen asiamies Harri Hellstén, Suomen Yrittäjät
- toiminnanjohtaja Anu Uhtio, Adoptioperheet ry
- koulutussuunnittelija Anna Moring, Sateenkaariperheet ry
- toiminnanjohtaja Ulla Kumpula, Suomen Monikkoperheet ry
- toiminnanjohtaja Heljä Sairisalo, Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry.

Lisäksi Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry on antanut kirjallisen lausunnon.

HALLITUKSEN ESITYS JA EDUSKUNTA-ALOITTEET

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi sairausvakuutuslain isyysrahaa koskevia säännöksiä.

Isällä olisi oikeus yhteensä 54 arkipäivältä maksettavaan isyysrahaan, joka ei ole siirrettävissä toiselle vanhemmalle. Jos isä ei käytä oikeuttaan, se menetetään. Isyysraha voitaisiin, kuten nykyisin, maksaa enintään 18 arkipäivältä samanaikaisesti äidille äitiys- tai vanhempainrahakaudella maksettavan äitiys- tai vanhempainrahan kanssa. Oikeus isyysrahaan ei olisi enää sidoksissa vanhempainrahaan, eikä se myöskään enää vähentäisi niiden päivien lukumäärää, joilta vanhemmilla on oikeus vanhempainrahaan. Isyysraha tulisi käyttää ennen kuin lapsi täyttää kaksi vuotta. Ottovanhemman tai rekisteröidyn parisuhteen osapuolen ottovanhemman isyysraha tai isyysrahaan verrattava etuus tulisi vastaavasti käyttää ennen kuin on kulunut kaksi vuotta lapsen hoitoon ottamisesta. Isyysraha olisi lapsikohtainen siten, että uuden lapsen syntyminen perheeseen ei jatkossa enää lakkauttaisi isän oikeutta isyysrahaan edellisen lapsen perusteella. Myöskään isyysrahakauden siirtämisen edellytyksenä ei enää olisi, että lasta on hoidettu kotona vanhempainrahakauden ja sen jälkeen pidettävän isyysrahakauden välillä. Yhdenmukai-

sesti tämän kanssa lasten päivähoito voisi alkaa välittömästi vanhempainrahakauden päätyttyä.

Esitys liittyy valtion vuoden 2013 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2013.

Lakialoite

Lakialoitteessa LA 2/2011 vp ehdotetaan sairausvakuutuslain 7 §:n 1 momenttia muutettavaksi siten, että monikkolasten isän isyysrahaan oikeuttava aika muutetaan lapsikohtaiseksi, jolloin isyysrahaan oikeuttavan ajan pituudeksi tulisi nykyisen lain isyysrahaan äitiys- tai vanhempainrahakaudella oikeuttavan ajan määrä (18 arkipäivää) kerrottuna kerralla syntyneiden lasten lukumäärällä.

Toimenpidealoite

Toimenpidealoitteessa TPA 9/2012 vp ehdotetaan monikkoperheiden perhevapaita muutettaviksi siten, että isän yhtä aikaa äidin kanssa pitämä vanhempainvapaakausi pitenis lasten määrän mukaisesti 2 x 24 arkipäivään tai 3 x 24 arkipäivään.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Yleistä

Isyysrahaa maksettiin äitiys- ja vanhempainrahakauden aikana 73 prosentille isistä vuonna 2011. Isäkuukautta käytti viime vuonna lähes 27 prosenttia isistä. Edelleenkin valtaosa isistä ei käytä heille laissa säädettyä mahdollisuutta vanhempainvapaaseen ja isäkuukauteen. Vanhempainrahaa, jota voidaan maksaa joko isälle tai äidille, sai vain 3,3 prosenttia isistä, kun isäkuukautta ei lasketa mukaan.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa todetaan, että perhevapaajärjestelmällä edistetään lapsen hyvinvointia ja tuetaan molempien vanhempien mahdollisuuksia osallistua lapsen hoitoon ja työelämään. Hallitusohjelman mukaan tavoitteena on lisätä isille merkittäviä vapaita, joustavoittaa isien perhevapaiden käyttöä ja mahdollistaa lapsen hoitaminen kotona vanhempainpäivärahan turvin nykyistä pitempään.

Hallituksen esityksen tavoitteena on kannustaa isiä käyttämään vanhempainvapaata. Ainoastaan isille tarkoitettu 54 arkipäivän isyysrahakausi korvaa nykyisen isyysvapaan ja isäkuu-

kauden. Vanhempainrahakauden (158 arkipäivää) vanhemmat voivat edelleen jakaa sopimalla tavalla. Isyysrahaa voi jatkossakin saada enintään 18 arkipäivältä samanaikaisesti, kun äiti saa äitiys- tai vanhempainrahaa. Koska isän täysimittainen vapaa ei enää edellytä 12 vanhempainrahapäivän säästämistä isälle, on vanhempien käytettävissä oleva vapaa käytännössä kaksi viikkoa nykyistä pitempi. Isyysrahakauden käyttöä joustavoittaa se, että vapaan voi pitää siihen mennessä, kun lapsi täyttää kaksi vuotta, vaikka lapsi olisi välillä päivähoidossa tai jompikumpi vanhempi hoitaisi lasta hoitopailla.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää tärkeänä, että esityksellä parannetaan isien oikeutta itseenäiseen isyysvapaaseen. Perhevapaiden jakaminen nykyistä tasaisemmin vanhempien kesken edistää tasa-arvoa ja helpottaa työn ja perhe-elämän yhteensovittamista. Vain isille tarkoitettujen perhevapaiden lisääminen kannustaa isiä pitämään pidempiä itsenäisiä vapaita ja helpottaa perhevapaiden jakamista vanhempien kesken. Jakamista helpottaa myös se, että oikeus päivähoitopaikkaan säilyy isyysrahakauden ajan samoin kuin mahdollisuus siirtää isyysrahakautta vanhempainrahakauden jälkeiseen aikaan. Valiokunta puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin muutoksin.

Isyysrahakauden rajoitus lapsen kuoleman vuoksi

Voimassa olevan sairausvakuutuslain 9 luvun 14 §:n mukaan äitiys- ja isyysrahaa maksetaan äitiys- tai isyysrahakauden loppuun, jos lapsi syntyy kuolleena tai kuolee äitiys- tai isyysrahakauden aikana. Lakiehdotuksen mukaan isyysrahaa maksetaan jatkossa 12 arkipäivältä lapsen kuolinpäivän jälkeen, enintään kuitenkin isyysrahakauden tai sen jakson loppuun asti. Ehdotettua isyysrahan maksamisen muutosta ei ole esityksessä perusteltu.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta korosti lausunnossaan äidin ja isän yhdenvertaista kohtelua lapsen kuollessa ja piti tärkeänä, että sosiaali-

li- ja terveysvaliokunta vielä selvittää, voitaisiinko ehdotetusta rajoituksesta luopua. Sosiaali- ja terveysvaliokunta katsoo, ettei nykyistä oikeutta isyysrahaan lapsen kuoleman jälkeiseltä ajalta ole syytä heikentää. Valiokunta ehdottaa 14 §:n 1 kohdan muuttamista siten, että isyysrahaa maksetaan 18 arkipäivän ajalta lapsen kuolinpäivän jälkeen enintään kuitenkin isyysrahakauden tai sen jakson loppuun asti.

Isyysrahakausi

Sairausvakuutuslain 9 luvun 7 §:n ehdotetun muutoksen tarkoituksena on, että uuden lapsen syntyminen ei enää jatkossa lakkautaisällä edellisen lapsen perusteella olevaa oikeutta isyysrahaan. Isyysrahaa maksetaan ehdotuksen mukaan uuden lapsen syntymään perustuvalla äitiys- ja vanhempainrahakaudella yhteensä enintään 42 arkipäivältä siten, että enintään 24 arkipäivää voi perustua aikaisemman lapsen syntymään. Valiokunta ehdottaa pykälän 2 momentin teknistä täsmentämistä siten, että säännöksessä otetaan huomioon uuden lapsen syntymään perustuvan äitiysrahakauden alkaminen jo ennen lapsen syntymää.

Perhevapaalainsäädännön uudistaminen

Hallitusohjelman mukaan hallituskaudella pyritään parantamaan adoptio-, monikko- ja sijaisperheiden yhdenvertaisuutta muiden perheiden kanssa. Esityksen valiokuntakäsittelyssä on lisäksi tullut esiin tarve ottaa huomioon muun muassa etäisien ja yksinhuoltajien erityistarpeet perhevapaita kehitettäessä. Valiokunta pitää työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan tavoin tärkeänä perhevapaalainsäädännön uudistamista siten, että erilaisten perheiden tarpeet otetaan nykyistä paremmin huomioon.

Aloitteet

Valiokunta on hyväksynyt lakiehdotukset hallituksen esityksen pohjalta. Valiokunnan kannasta seuraa, että aloitteet on hylättävä.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdottaa,

että 2. ja 3. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomina,

että 1. lakiehdotus hyväksytään muutoin hallituksen esityksen mukaisena paitsi 9 luvun 7 ja 14 § muutettuina (Valiokunnan muutosehdotukset),

että lakialoite LA 2/2011 vp hylätään ja

että toimenpidealoite TPA 9/2012 vp hylätään.

Valiokunnan muutosehdotukset**1. lakiehdotus**

9 luku

Vanhempainpäivärahat

7 §

Isyysrahakausi

(1 mom. kuten HE)

Helsingissä 21 päivänä marraskuuta 2012

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Juha Rehula /kesk
vpj. Anneli Kiljunen /sd
jäs. Sanni Grahn-Laasonen /kok
Arja Juvonen /ps
Laila Koskela /ps
Merja Kuusisto /sd

Hanna Tainio /sd
Lenita Toivakka /kok
Anu Vehviläinen /kesk
Ulla-Maj Wideroos /r
Erkki Virtanen /vas
vjäs. Juho Eerola /ps.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Harri Sintonen.

(Poist.) Isyysrahaa maksetaan uuden lapsen syntymään perustuvalla äitiys- ja vanhempainrahakaudella yhteensä enintään 42 arkipäivältä siten, että päivistä voi enintään 24 arkipäivää perustua aikaisemman lapsen ja enintään 18 arkipäivää uuden lapsen syntymään. Tällöin aikaisemman lapsen syntymään perustuvat isyysrahopäivät on pidettävä yhdessä jaksossa.

14 §

Lapsen kuoleman tai lapsen ottolapseksi luovuttamisen vaikutus vanhempainpäivärahaan

Jos lapsi syntyy kuolleena taikka jos lapsi tai ottolapsi kuolee:

1) äitiysraha maksetaan äitiysrahakauden loppuun ja isyysraha maksetaan 18 arkipäivältä lapsen kuolinpäivän jälkeen, enintään kuitenkin isyysrahakauden tai sen jakson loppuun;

VASTALAUSE 1

Perustelut

Hallituksen esitys isyysvapaan pidentämisestä on monella tapaa ansiokas. Se vastaa osaltaan pienten lasten perheiden tarpeeseen perheen yhteisen ajan lisäämisestä sekä isien osallisuuden ja kasvatusvastuun vahvistamisesta.

Keskusta pitää hallituksen esitystä kuitenkin vasta vähäisenä askeleena perheen ja työn yhteensovittamista tukevalla tiellä. Esitys ei tue vanhemmuutta kokonaisvaltaisesti, eikä sen ensisijaisena keskipisteenä ole lapsen etu. Esitystä on valmisteltu kolmikantaisen raamisopimuksen pohjalta ja osana kokonaisratkaisua. Siitä kuultaa läpi vahva työelämälähtöisyys. Se ei myöskään vastaa hallitusohjelman kirjausta erilaisten perheiden huomioimisesta.

Viime hallituskaudella lapsiasiavaltuutettu Maria-Kaisa Aulan johdolla tehtiin työryhmätyönä laaja selvitys vanhempainvapaiden kehittämisestä. Työryhmä esitti monia eri vaihtoehtoja kokonaisratkaisuksi. Työryhmän esitykset uhkaavat jäädä toteuttamatta. On selvää, että ne vaativat laajapohjaista valmistelua, jossa myös työmarkkinajärjestöjen näkökulma huomioidaan. Keskusta vaatii hallitukselta tässä asiassa terästytymistä. Vanhempainvapaaajärjestelmään kaivataan kokonaisuudistusta.

Erityisenä näkökulmana on otettava huomioon yhden vanhemman perheiden tasa-arvoinen kohtelu vanhempainvapaata kehitettäessä. Tämä ei toteudu nyt hallituksen isyysvapaata uudistavassa esityksessä. Opiskelijoiden ja varus-

miesten yhdenvertaista oikeutta vanhempainrahaan tulisi myös parantaa. Keskusta kannattaa opiskelijoiden osalta korotettua opintorahaa lapsiperheellisille.

Mietintöön sisältyvään 1. lakiehdotukseen esitämme seuraavat muutokset:

Monikkoperheen isälle kohdennetaan oikeus isyysvapaaseen jokaisesta syntyvästä monikkolapsesta ja adoptioisälle oikeus isyysvapaaseen jokaisesta yhtäaikaisesti adoptoitavasta lapsesta. Tämä korjaisi lakiesityksessä osaltaan uupuvan lapsilähtöisen näkökulman, jossa oikeus yhteiseen aikaan isän kanssa kuuluisi jokaiselle perheeseen syntyvälle tai adoptoitavalle lapselle. Tämä takaisi myös samassa perheessä lasten välisen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon.

Isyysvapaan määrää voitaisiin soveltaa kyseessä olevissa tapauksissa siten, että kaksosperheissä tai kahden lapsen yhtäaikaisessa adoptiossa isyysvapaa olisi yhteensä vähintään 54 + 18 arkipäivää, kolmosista vastaavasti vähintään 54 + 18 + 18 jne. Pidennetyn isyysvapaan saisi käyttää yhtä aikaa äitiys- tai vanhempainrahakauden aikana.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotukset hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena paitsi 1. lakiehdotuksen 9 luvun 7 § muutettuna seuraavasti:

*Vastalauseen muutosehdotukset**1. lakiehdotus*

9 luku

Vanhempainpäivärahat

7 §

Isyysrahakausi

Isyysrahaa maksetaan yhteensä enintään *yhtä* syntyvää lasta kohden 54 arkipäivältä. *Mikäli lapsia syntyy enemmän kuin yksi, pidennetään isyysrahakautta 18 arkipäivällä jokaista lisälasta kohden.* Äitiys- ja vanhempainrahakaudella isyysrahaa maksetaan yhteensä enintään 18 arkipäivältä *syntynyttä lasta kohden.* Äitiys- ja vanhempainrahakaudella maksettava isyysraha voi-

daan jakaa enintään neljään jaksoon. Äitiys- ja vanhempainrahakauden ulkopuolella maksettava isyysraha voidaan jakaa enintään kahteen jaksoon. Oikeus isyysrahaan jatkuu, kunnes lapsi täyttää kaksi vuotta tai ottolapsen hoitoon ottamisesta on kulunut kaksi vuotta.

(Poist.) Isyysrahaa maksetaan uuden lapsen syntymään perustuvalla äitiys- ja vanhempainrahakaudella yhteensä enintään 42 arkipäivältä siten, että päivistä voi enintään 24 arkipäivää perustua aikaisemman lapsen ja enintään 18 arkipäivää uuden lapsen syntymään. Tällöin aikaisemman lapsen syntymään perustuvat isyysrahapäivät on pidettävä yhdessä jaksossa. Mikäli lapsia syntyy enemmän kuin yksi, pitenee kyseinen aika 18 arkipäivällä lisälasta kohden.

Helsingissä 21 päivänä marraskuuta 2012

Juha Rehula /kesk
Anu Vehviläinen /kesk
Arja Juvonen /ps

VASTALAUSE 2

Perustelut

Esityksen tavoitteena on kannustaa isiä käyttämään vanhempainvapaata, ja tämä on hyvä asia. Perhekäsitykseemme vedoten olemme kuitenkin sitä mieltä, että lapsella on oikeus sekä isään että äitiin. Hallituksen esitys ei riittävästi ota tätä huomioon. Pidämme myös tärkeänä erityisesti yksinhuoltajaperheiden ja monikkoperheiden (perheet, jotka saavat kaksoiset, kolmoset, jne.) vanhempainetuuksiin liittyvien epäkohtien parantamista.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että valiokunnan mietinnöstä StVM 21/2012 vp poistetaan näin kuuluva perusteluteksti:

"Valiokunta pitää työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan tavoin tärkeänä perhevapaalainsäädännön uudistamista siten, että erilaisten perheiden tarpeet otetaan nykyistä paremmin huomioon.", ja

että se korvataan seuraavalla tekstillä:

"Valiokunta pitää tärkeänä perhevapaalainsäädännön uudistamista siten, että perheiden erilaiset tarpeet otetaan nykyistä paremmin huomioon."

Helsingissä 21 päivänä marraskuuta 2012

Laila Koskela /ps
Juho Eerola /ps